

Oudheidkundige Kring 'Geertruydenberghe'

Opgericht op 12 november 1974
Omvat de plaatsen Geertruidenberg, Raamsdonk en Raamsdonksveer

KringNieuws

Hart voor Historie

Colofon

46e jaargang, nummer 1,
januari 2020
KringNieuws verschijnt
minimaal 8x per jaar

Secretariaat:

Nassastraat 13, 4931 XE
Geertruidenberg
Telefoon: 0162- 520519

E-mail:

info@oudheidkundige-kring-geertruidenberg.nl

Redactie:

John François

Kopij voor KringNieuws
john.francois@hotmail.com

Sluitingsdatum kopij:

31 januari 2020

Druk: Ergon, grafimedia te
Eindhoven

Afzonderlijke hoogtepunten:

Lezing actueel	1/2
Verslag lezing	2/3
persbericht	4/5
Expositie	5
Divers nieuws / agenda	6

Bezoek onze website!

Ga naar:

www.oudheidkundige-kring-geertruidenberg.nl

Speciale aandacht

www.canon-geertruidenberg.nl

Rekeningnummer:

Rabobank
NL42 RABO 0115 6003 10
KvK nr. 40271212

Uitnodiging lezing: "De martelaren van Gorinchem"

Datum: donderdag 23 januari 2020
Spreker: Roy Tepe
Locatie: Theaterzaal van Cultureel Centrum 'De Schattelijn'.
Tijd: 20.00 uur (inloop vanaf 19:30)

Roy Tepe

In 1572 werden negentien geestelijken (17 priesters en 2 broeders), die bekend zijn geworden als de martelaren van Gorcum, opgepakt door de Watergeuzen (kapers en vrijheidsstrijders), naar Den Briel

Martelaren van Gorcum

(het huidige Brielle) gevoerd, gemarteld en op brute wijze vermoord. Hun lot vormde een tragisch dieptepunt van de wreedheden tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Spreker Roy Tepe was in 2012 gastconservator van de tentoonstelling 'Oog in Oog met de Martelaren van Gorcum' in het Gorcums Museum. Tevens is hij medeauteur van het boek 'Gehangen heiligen'. Hij heeft als zelfstandig onderzoeker jarenlang studie verricht naar geschriften, kunstwerken, prenten, reliekhouders, vaandels en andere zaken rond de martelaren. Die zaken bevinden zich niet alleen in kerken, kloosters, musea en archieven in ons land, maar kunstwerken zijn ook te vinden in landen als Duitsland, Italië, Frankrijk, Polen en Engeland en zelfs in Midden- en Zuid-Amerika en op de Filipijnen.

De geschiedenis van de martelaren van Gorcum speelde zich af ten tijde van de opstand tegen Spanje. Een strijd voor onafhankelijkheid, waarbij aan de vooravond van de Tachtigjarige Oorlog ook steeds meer verhardende religieuze stellingnamen doorheen liepen. De Beeldenstorm vond plaats in 1566, waarna Alva een jaar later de gehate Raad van Beroerten instelde, die de opstandelingen en beeldenstormers streng berechtte.

Op 1 april 1572 werd Den Briel ingenomen door de Watergeuzen onder aanvoering van luitenant Bloys van Treslong, die diende onder Willem van der Marck, heer van Lumey (1542-1578), sinds 1571 opperbevelhebber van de vloot van de Watergeuzen. Watergeuzen waren de vrijbuiters, avonturiers en piraten uit de begintijd van onze nationale onafhankelijkheidsstrijd, die vanaf de eerste jaren van de Tachtigjarige Oorlog in dienst van Willem van Oranje opereerden. Door dit succes kreeg de opstand voet aan de grond in de Noordelijke Nederlanden. Vooral de clerus en de katholieke godsdienst

Vervolg op pagina 2

De toegang is gratis ook voor niet leden

vormden het mikpunt van de geuzen. Kloosters werden gesloten en in tal van plaatsen werden priesters en religieuzen vermoord. Velen van hen zochten daarom een veilig heenkomen als de geuzen in aantocht waren.

Toen de geuzenvloot op 26/27 juni Gorcum innam, werden negentien katholieke geestelijken gevangengenomen. Op 5 juli 1572 werden ze per vrachtboot naar Den Briel vervoerd, waar volgens sommige historici de beruchte en wrede geuzenleider Lumey hen opwachtte. Over zijn overlijden op 1 mei 1578 doen twee verhalen de ronde; hij zou zijn vergiftigd of zijn overleden na de beet van een hond. Wellicht weet spreker Roy Tepe de ware doodsoorzaak van Lumey.

Willem van der Marck, heer van Lumey

Over de doodsoorzaak van de negentien geestelijken bestaat geen twijfel. Zij werden op 9 juli 1572 in een turfschuur in Rugge, even buiten Den Briel aan de balken opgehangen.

Illustratie martelaren van Gorcum

De turfschuur was onderdeel van een klooster dat in april van dat jaar al was geplunderd en gesloten. De dramatische gebeurtenissen van gevangenneming en foltering, honger en koude, spot en bedreigingen, twee weken lang, doen een beroep op hun geloof en geweten. Omdat de geestelijken ondanks de ontberingen trouw bleven aan het katholieke geloof werden ze ter dood veroordeeld en niet veel later opgehangen. In 1675 werden van martelaren van Gorcum zalig verklaard en in 1867 volgde de heiligverklaring door paus Pius IX. In de 19e eeuw hebben katholieken de grond van het voormalige klooster in Brielle gekocht en er een houten kapel met een binnenplaats (het martelveld) gebouwd. Later is er een grote stenen kerk gebouwd. Op het martelveld zijn met een betonnen rand de omtrekken van de turfschuur aangegeven. In de kerk staat een reliekschrijn, een metalen kast met daarop onder meer de afbeelding van de eucharistie en het wapen van de paus, met beenderen van de martelaren van Gorcum. Nog elk jaar vindt er rond hun sterfdag 9 juli een nationale bedevaart naar deze kerk in Brielle plaats. In zijn lezing vertelt Roy Tepe, aan de hand van tal van afbeeldingen, het algemene verhaal: wie waren de martelaren en wat is hun overkomen. Ook gaat hij zonder twijfel in op de vraag waarom de martelaren in heel de wereld vereerd worden. (JH)

Verslag lezing 'De geschiedenis van de rondvaartboten in de Biesbosch'

Datum: donderdag 19 december 2019
 Spreker: Cees Schuller
 Locatie: Theaterzaal van Cultureel Centrum 'De Schattelijin'.

Deze keer is het niet onze voorzitter die de lezing inleidt maar onze penningmeester Ron Ahrens. De heer Schuller is voor de meesten van ons geen onbekende meer sinds hij is ingeburgerd in onze stad Geertruidenberg en noemen hem meestal gewoon bij de voornaam Cees. Buiten zijn passie voor het verzamelen van uniformknopen uit de scheepvaart, geeft hij regelmatig lezingen en is lid van verschillende verenigingen waarvoor hij regelmatig hand- en spandiensten verricht. Nu een lezing over "bootjes in de Biesbosch" zo hij het noemt, maar niet oninteressant gebleken uit de opkomst en een nagenoeg volle zaal. Ongelofelijk zo hij ons weet te boeien met de historie van de rondvaarten in de Biesbosch. Met diverse foto's uit zijn privécollectie met onder andere Cees aan boord van één van de eerste rondvaart boten van zijn familie.

Ron Ahrens / spreker Cees Schuller

De Biesbosch is het gebied waar de laatste decennia veel rondvaartbedrijven actief zijn en zijn geweest.

De eerste geïmproviseerde rondvaarten waren er al voor de tweede wereldoorlog waar gezelschappen aan boord van vrachtschepen door de Biesbosch werden gevaren.

In 1950 begonnen zowel in Drimmelen als in Werkendam de eerste bedrijven die met omgebouwde schepen met een opbouw van een oude autobus reguliere afvaarten boden, afhankelijk van het getij.

Na de afsluiting van het Haringvliet in 1970 werd de Biesbosch toegankelijker, doordat het getijde eb en vloed verdween uit de Biesbosch waardoor de vaarten ruimer gepland konden worden, en kwamen er meer bedrijven zoals in Lage Zwaluwe, Geertruidenberg en Woudrichem.

zilvermeeuw rondvaartboot

De heer Schuller toont een voorbeeld van een van de eerste rondvaartboten met een opbouw van een autobus

Er ontstond een steeds grotere druk op het natuurgebied "De Biesbosch" waardoor vanuit het Nationaal park een soort Status Quo werd afgesproken van het aantal bedrijven die rondvaarten mochten maken, dit om een nog grotere toestroom te voorkomen en de belasting van het natuurgebied in de hand te houden. Eind vorige eeuw

ontstond er meer belangstelling naar kleinschaligheid waarbij de natuurbeleving van de toerist steeds belangrijker werd. Passagiers gingen in de Biesbosch van boord en de rondvaart werd gecombineerd met een rondwandeling.

De "natuurbeleving" Frans Peeters Vissershang rondvaart

Heden zijn er twee plaatsen waarvandaan een rondvaart gemaakt kan worden, bij het Biesbosch Museum in Werkendam waar met kleinere schepen een rondvaart wordt gemaakt en vanuit de oude haven van Drimmelen waar sinds 1950 de firma Zilvermeeuw actief is. Dit los van het "rondje pontje" waarmee met de fiets in de zomerperiode een rondje Biesbosch gemaakt kan worden met gebruikmaking van kleine veerpontjes bij Hank en Lage Zwaluwe.

Een lezing waarvan we hebben mogen genieten, bedankt Cees.

Eerste deel dagboek Jan de Quay na 75 jaar openbaar

Wij wisten ons vrij. God zij gedankt. Ongeschonden met heel het gezin er door heen”

Vanmiddag heeft de Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant Wim van de Donk het dagboek van Jan Eduard de Quay in digitale vorm in ontvangst genomen in het Provinciehuis in 's-Hertogenbosch. Jan de Quay (1901-1985) was van 1946 tot 1959 Commissaris van de Koningin in de provincie Noord-Brabant en aansluitend tot 1963 minister-president van het naar hem genoemde kabinet-De Quay. Gedurende een groot deel van zijn werkzame leven hield hij een zeer persoonlijk dagboek bij dat nooit eerder is gepubliceerd. Dit eerste deel behelst de periode 8 september 1944 – 23 januari 1945, en staat nu

nauwkeurig te volgen zijn. Die maanden waren wel de meest dramatische periode uit de Nederlandse geschiedenis. Maar er loopt nog een rode draad door zijn dagboek, namelijk dat van de ‘vernieuwing’. Jan de Quay had een duidelijke visie over hoe het na de oorlog verder moest met het verzuilde Nederland.

Zijn dagboeknotities geven een indringend beeld van het toen net bevrijde Brabant. Ook krijgen we toegang tot de leefwereld van een betrokken en gedreven Brabantse, katholieke bestuurder, halverwege de twintigste eeuw.

Jan de Quay en de schilder Karel van Veen met het portret van De Quay in het gijzelaarskamp te Haaren of Sint-Michielsgestel, 1942 (Fotocollectie BHIC)

op de website van het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC): www.bhic.nl/dagboekdequay.

Het is nooit de bedoeling geweest van Jan de Quay dat de tekst van dit dagboek openbaar zou worden. Juist daarom is er alle reden om erkentelijk te zijn voor het besluit van zijn nazaten om in te stemmen met de onverkorte publicatie ervan. Want ook na vijfenzeventig jaar is het nog fascinerende lectuur. Uit zijn dagboek: “Ik maak het uitsluitend voor eigen gebruik. – Zakelijke-, particuliere-, gezins- en andere gegevens zullen dus door elkaar lopen...”

Oorlog en bezetting

Op 8 september 1944 begon Jan de Quay een dagboek, waarin de bevrijding van Brabant, de moeilijke leefomstandigheden in de laatste oorlogswinter en de verwickelingen rond de politieke gezagsverhoudingen

lemand wiens inzet en keuzes hem, afhankelijk van standpunt en tijdgeest, soms populariteit bezorgden, en soms ook venijnige kritiek. Verder geven zijn notities blijk van zijn warmhartige karakter en grote toewijding als familieman voor zijn grote gezin. Uit zijn dagboek: “Mogelijk wilde hij, als Opperbevelhebber der ondergrondse beweging, over mij beschikken. Het was moeilijk waar de grens lag tussen mijn verplichting voor het gezin en event. voor deze zaak. Ik wilde me niet opdringen, evenmin wilde ik achterblijven. Daarom verzocht ik de Overste den Prins per eerste gelegenheid te berichten, dat ik bereikbaar en beschikbaar was.”

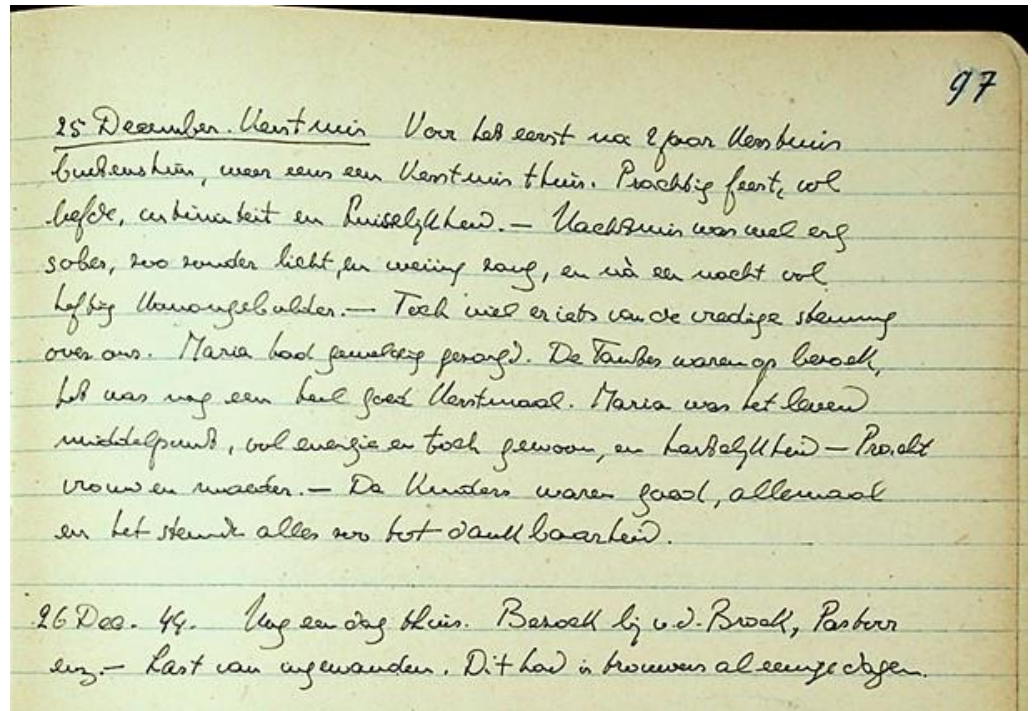
Gedreven Brabantse, katholieke bestuurder

Jan Eduard de Quay (1901-1985) speelde een belangrijke rol in de Nederlandse politiek van de twintigste eeuw. In 1940 en 1941 gaf hij mede leiding aan de Nederlandse Unie, maar die werd door de Duitsers verboden. Daarna was hij gijzelaar in Haaren en Sint-Michielsgestel en onderduiker in de buurt van Beers. Na de oorlog was hij o.a. minister, Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant, premier en lid van de Eerste Kamer voor de Katholieke Volkspartij.

Het tweede deel van het dagboek van Jan de Quay verschijnt in het voorjaar van 2020 en loopt tot halverwege mei 1945.

Persoonlijke notities uit het dagboek van Jan de Quay geschreven tijdens Kerstmis 1944 (Uit het Dagboek Jan de Quay, collectie BHIC)

'Expositie "De Roos" Over heiligen en schijnheiligen'

'Is Sinterklaas nu een heilige of schijnheilige' en 'wie was St. Juttemis??'

Dit zijn vragen die iedereen zich weleens stelt.

Cultuurhistoricus Wim van der Veeke uit Breda heeft, in Museum De Roos, een interessante expositie ingericht 'Over heiligen en schijnheiligen'.

Na uw bezoek aan de tentoonstelling haalt u beslist opgelucht adem omdat u nu weet 'waar Abraham de mosterd haalt'.

Voor openingstijden enz.: www.museumderoos.nl

OVER HEILIGEN EN SCHIJNHEILIGEN

Museum De Roos - Geertruidenberg
11 oktober tot 30 april 2020
www.museumderoos.nl

DIVERS NIEUWS

Ledenvaria:

Agenda:

- **Lezingen Oudheidkundige Kring**
23 januari 2020, Roy Tepe De martelaren van Gorinchem
20 februari, Bas de Goeij & Remco van de Ven De wonderde wereld van de waterbouw
19 maart, Jan Pieter Six Waterloo, om de toekomst van Europa.
23 april Karel Loeff De kermis komt! (let op datum gewijzigd)
- **Vergadering bestuur OKG**
- Helaas is het vergaderschema weer gewijzigd en zijn de geplande data komen te vervallen.
- **Workshop: een heemkundekring besturen: hoe doe je dat?** <https://www.brabantsheem.nl/0826-workshop-een-heemkundekring-besturen-hoe-doe-je-dat.html>
- **26 januari Twee bijzondere exposities in museum Breda** <https://www.brabantsheem.nl/1020-twee-bijzondere-exposities-in-museum-breda.html>
- **8 februari Onthulling monument vliegtuigongeluk Best** <https://www.brabantsheem.nl/1229-onthulling-monument-best.html>
-
- **Tienduizenden archeologische rapporten nu digitaal**, volg deze link <https://archeologieinnederland.nl/nieuws/tienduizende-n-archeologische-rapporten-nu-digitaal>
- **Programma "De Biesbosch 75 jaar bevrijd"; Vr 24 januari**, Onthulling Lichtmonument / Lezing Tijdens de week van de Holocaust onthulling in voortuin Geertruidkerk / lezing Job Cohen
Za 25 januari, Onthulling straatnaambord Fam. Kooperberg Veers Erfgoed heeft contacten met familie die hier ruime belangstelling voor heeft.
Ma 4 mei, Dodenherdenking.
Di 5 mei, Bevrijdingsfeest Muziek op de Markt van lokale artiesten en driekernenorkest met grote lunch georganiseerd door veteranen, voor veteranen en inwoners
Di 19 mei, Voedseltocht Geertruidenberg – Hardinxveld – Giessendam Kinderen verzamelen houdbare voedselproducten – oude legervrachtwagens halen op bij 1 basisschool – overladen op de oude schepen – deze passeren elkaar met op elk schip de burgemeester – aankomst in dorpen – transport producten naar de voedselbanken – maaltijd met alle vrijwilligers door veteranen -- tegeltablauw komt centraal te staan

Planoverleg schema 2019 /

Het Monumentenhuis Brabant biedt in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de provincie Noord-Brabant de mogelijkheid om ingrijpende restauratie- en herbestemmingsplannen voor rijksmonumenten vroegtijdig te bespreken. Meer weten volg deze link, <http://www.monumentenhuisbrabant.nl/nieuws/>
 Zie hier ook, "Woonhuissubsidie vervangt fiscale aftrek voor particuliere eigenaren rijksmonumenten"

Van onze bibliotheek

Circulatie heemkunde bladen

Wist u dat binnen de kring diverse bladen circuleren welke in een roulatiesysteem onder de leden worden doorgegeven? Heeft u hiervoor interesse kunt u zich opgeven bij Anne v.d. Berg-ter Schure of via email info@oudheidkundige-kring-geertruidenberg.nl

Een overzicht van deze bladen treft u hieronder;

- De Klok Heemkunde kring Made
- De Mulder Heemkunde kring Gilze Rijen
- De Wazerwijn Heemkunde kring Dongen
- Engelbrecht van Nassau Heemkunde kring Breda
- De Búrt Heemkundekring Hooge en Lage Zwaluwe
- Effe Lústere Heemkunde kring Werkendam
- De Waterschans Heemkunde kring Bergen op Zoom
- Met gansen trouw Heemkunde kring Heusden e.o.
- De Koerier Brab. Heem en Erfgoed Brabant
- Holland Historisch tijdschrift
- Immaterieel erfgoed
- Saillant Stichting Menno van Coehoorn
- Westerheem Nederlandse Archeologie
- Zuidwesterheem Archeologie Zuidwest Nederland
- Vitruvius Vakblad voor erfgoed professionals
- Terra Cognita Archeologische vereniging Land van Heusden en Altena
- Archeologisch Magazine
- InBrabant tijdschrift van Erfgoed Brabant

Van de redactie

Beste leden van de Oudheidkundige Kring Geertruidenberghe,
 Mocht u kopij willen aanleveren voor het KringNieuws of NieuwsFlits wil ik u dit even mee geven:

De uiterste inleverdatum van kopij voor KringNieuws nr. 2 is **31-01-2020**. Het KringNieuws valt dan in de week van 10-02-2020 in de bus.

Mocht er tussendoor belangrijk nieuws te melden zijn wordt een NieuwsFlits via email verzonden.

Tip: kent u iemand in uw omgeving die geen lid is maar wel geïnteresseerd in historie druk, de NieuwsFlits even af en doe die dan eens bij deze persoon in de bus.

Stuur **kopij** als Word-document, platte tekst, dus geen opmaak.

Stuur **foto's** (onder vermelding van wie, wat, waar en wanneer) naar **John François:** john.francois@hotmail.com

Met vriendelijke groet,
 De redactie KringNieuws